

Éloïse Adde-Vomáčka:

La Chronique de Dalimil. Les débuts de l'historiographie nationale tchèque en langue vulgaire au XIVe siècle.

Paris: Publications de la Sorbonne 2016. 461 s.

ISBN 978-2-85944-945-2.

(Textes et documents d'histoire médiévale, 12.)

Výrazná, až emblematická či dokonce enigmatická, památka staročeského písemnictví, Dalimilova kronika, se stále těší badatelskému zájmu. Po záslužném a užitečném soupisu slov a tvarů (PASÁČKOVÁ–SPĚVÁČKOVÁ 2013, 2015) a soustavných bádáních Vlastimila Broma o dříve opomíjeném německém překladu kroniky přichází teď i rozbor konceptuální z pera francouzsko-lucemburské historičky Éloïse Adde-Vomáčka. Chceme na její práci, původně disertaci na pařížské univerzitě, v tomto časopise upozornit, protože po našem soudu je, jak ještě ukážeme, relevantní i pro jazykovědce.

Obsah je následující. První půle knihy je analytická. Po přátelské předmluvě nikoho menšího než Jacquesa Le Goffa (s. 7–8) následuje úvod, v němž se krátce vysvětluje, co je to Dalimilova kronika, a skicuje se obsah práce (s. 9–15). Nato přichází první kapitola vlastního pojednání, v níž se autorka strážlivě vyjadřuje k otázce autora kroniky a líčí historický kontext, v němž Dalimilova kronika vznikla (*Première partie. Dalimil dans son contexte*, s. 17–45). V druhé kapitole se pak píše jednak o pramenech kroniky, jednak o kronice v kontextu vzniku národní (vernakulární) české literatury (*Deuxième partie. Doter la Bohême d'une littérature nationale tchèque*, s. 47–71). Ve třetí kapitole se řeší otázka pojmu národa ve středověku obecně a v Dalimilově kronice zvláště (*Troisième partie. Identité collective, nationalisme et nation*, s. 73–129). Čtvrtá kapitola pojednává o druhé straně mince tématu kapitoly třetí, totiž o etnickém a sociálním konfliktu ve středověkých Čechách obecně a v Dalimilově kronice konkrétně (*Quatrième partie. Conflit ethnique et antagonisme social*, s. 131–174). V páté kapitole se pak píše o politickém programu formulovaném v Dalimilově kronice, tedy vlastně o jejím vidění a řešení problému pojednaného ve čtvrté kapitole (*Cinquième partie. Un programme politique*, s. 175–228). Analytická půle končí závěrem, v němž se načrtává osud politického programu kroniky ve 14. a 15. století (s. 229–233). Druhá půle knihy přináší překlad Dalimilovy kroniky do francouzštiny (s. 235–398). Za základ vzala autorka vídeňský rukopis kroniky, zohlednivši ale i nejvýznamnější varianty odjinud. Svůj překlad nadto opatřila užitečnými věcnými i jinými poznámkami. K tomu se pak druží ještě pět příloh (s. 399–405), v nichž najdeme seznam slov vykazujících v kronice vysokou frekvenci, seznam pražských biskupů a českých knížat a králů do Lucemburků, dvě mapy, samozřejmě bibliografie (s. 407–441) a rejstříky jmenný (s. 443–453) a místní (s. 455–458). Na závěr je kniha vyzdobena patnácti barevnými fotografiemi rukopisů kroniky.

Divili bychom se, kdyby se práci o tak obsáhlém tématu, jakým je Dalimilova kronika, vyhnula různá klopýtnutí. Například filolog by zmínil, že cambridžský a vídeňský rukopis kroniky se obvykle kladou do 14., ne do 15. století, nebo že původní majitel jiného rukopisu se jmenoval Zeberer, ne Zeber (s. 9, pozn. 4), případně že na základě ne zcela jisté etymologie slova cizí se

autorka pouští do úvah příliš dalekosáhlých (s. 111–112). Také by přirozeně bylo podle libosti možno různé věci doplňovat (například jednu drobnou položku literatury: GUTIÉRREZ RUBIO 2009). Obecné téma k hlubšímu pojednání představují dějiny recepce kroniky (v knize jen zcela stručně zmíněné v závěru). K tomu přímo vybízí autorčino bystré rozlišení toho, co lze neelegantní aluzí na jistou lingvistickou teorii nazvat „hloubková“ a „povrchová“ konceptuální struktura kroniky: motivující sociálně-politická hloubková struktura, tvořená šlechtickou opozicí vůči ekonomické moci měst a politické moci panovnického dvora, později zastarala a přetrvala „nacionalistická“ povrchová struktura protiněmeckého afektu (s. 10–11). Jeden malý, ale milý detail ilustrující ono trvání povrchového či povrchního protiněmeckého poselství kroniky přináší, dodejme, vzpomínka historika Vlastimila Kybala (KYBAL 2012, 209), že za první světové války, „za útlaku německého za války“, dal synovi nezvyklé jméno Dalimil.

Jak jsme předeslali výše, recenzovanou knihu máme za relevantní také přímo pro jazykovědce.

Předně zmiňme autorčin překlad kroniky do francouzštiny. Ten je nejen záslužný sám o sobě (je to po Bromově (BROM 2009) překladu teprve druhý překlad do některého z tzv. světových jazyků, nepočítáme-li dobové překlady do němčiny a fragmentem doložený překlad do latiny), ale představuje nepřímou i další příspěvek k interpretaci různých více či méně temných míst kroniky (například význam záhadného slova *lech* autorka překládající interpretuje jako ‚chef‘, srov. s. 242).

Obecným inspirativním námětem recenzované práce je téma vernakularizace, které autorka otevírá a které do paleobohemistiky zatím spíš nedorazilo. Sice se živě diskutovalo o Wögerbauerově textu o vernakularizaci jako alternativě ke konceptu národního obrození (srov. *Česká literatura* 56, 2008, s. 533–563), ale vernakularizace jako deskriptivně-explikaativního nástroje lze užít i širě, právě také pro středověk nebo i raný novověk. Obecnou nevýhodou vernakularizace je její „kontinentální“ perspektiva, ignorující „periferie“ (severogermánskou, anglosaskou, irskou), na nichž „vernakulární“ jazyky odnepaměti vystupovaly v řadě funkcí na kontinentě vyhrazených latině. Nicméně tato konceptuální „chyba na kráse“ je pro češtinu, která se nacházela v kontinentálním kontextu, zanedbatelná. Naopak výhodou, kterou koncept vernakularizace nabízí, představuje to, že jeho pomocí můžeme vysvětlit různé jevy z předmoderní doby, které badatelům přišly zvláštní, připomínaly jim národní obrození, a vymýšleli pak pro ně dokonce pojmenování jako preobrození (PAVERA 2000, 186), protoobrození (VOIT 2017, 188–189), či dokonce staročeské národní obrození (VINTR 1986, 42); díváme-li se naopak na věc optikou vernakularizace, zvláštnosti odpadnou a můžeme zde vidět kontinuální – nebo přinejmenším v zásadě kontinuální – proces pronikání národních jazyků, v českém prostředí začínající někdy na přelomu 13. a 14. století a vrcholící v „obrození“. Co je, jak se zdá, na české situaci potřeba vysvětlit, je skutečnost, že počátek vernakularizace je takřkíjící skokový: najednou tu jsou nejen velké vernakulární památky literární (Alexandreida, ale i nejstarší duchovní lyrika) nebo „naukové“ (Dalimilova kronika), ale také – a to je přehlíženo – právní (Rožmberská kniha).

Práce se také dotýká tématu role jazyka v předmoderní době (s. 104–109). Vzdor některým optimistickým tvrzením ukazuje také Dalimilova kronika, že jazyk byl zřejmě vždy důle-

žitým konstitutivním rysem národa. Toto téma lze ovšem pojmut i šíře jako soustavnější zkoumání jazykové situace středověkých Čech, s nímž paleobohemisté zatím nezačali. Bylo by sice nelehké, zato ale velmi zábavné pokusit se z různých sociolingvisticky pramenných střípků sestavit ucelenější obraz. Na jeden takový pěkný střípek ostatně upozorňuje i sama autorka, zmiňujíc, že ve 14. století si pražští němečtí měšťané dávali česká jména, protože v jejich prostředí byla tehdy šlechtická čeština zřejmě prestižním jazykem (s. 172, pozn. 183).

Snad tedy i práce ěloisy Vomáčkové, ač primárně nejazykovědná, podnítl nový zájem o tyto otázky, protože mnohé podněty skutečně obsahuje.

LITERATURA

BROM, Vlastimil (ed.). 2009. *Di tutsch kronik von Behem lant. Die gereimte deutsche Übersetzung der alttschechischen Dalimil-Chronik. Rýmovaný německý překlad staročeské Dalimilovy kroniky*. Brno: Masarykova univerzita.

GUTIÉRREZ RUBIO, Enrique. 2009. Linguistic and ideological study of the *Chronicle of Dalimil*. In: *Medieval Slavonic Studies: New Perspectives for Research*. Ed. Juan Antonio Álvarez-Pedrosa, Susana Torres Prieto. Paris: Institut d'études slaves, 15–22.

KYBAL, Vlastimil. 2012. *Paměti. I*. Chomutov: L. Marek.

PASÁČKOVÁ, Eva – SPĚVÁČKOVÁ, Martina. 2013. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Index slov a tvarů. 1. část – substantiva, adjektiva*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

PASÁČKOVÁ, Eva – SPĚVÁČKOVÁ, Martina. 2015. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Index slov a tvarů. 2. část – slovesa*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

PAVERA, Libor. 2000. *Od středověku k romantismu. Úvahy o starší české literatuře*. Opava: Slezská univerzita v Opavě.

VINTR, Josef. 1986. *Die älteste tschechische Psalterübersetzung*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

VOIT, Petr. 2017. Humanismus v novém konceptu literatury českých zemí (1. polovina 16. století). *Česká literatura* 65, 181–212.

Bohumil Vykypěl

Department of Etymology

Czech Language Institute of the AS CR, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

Czech Republic

vykypel@iach.cz

